

significatione recedere. Quia tamen delinquere potest accipi pro eo quod est delinquere in alium, sive ledere, et nocere; et pro eo quod est delinquere in seipsum, id est, errare a scopo, sive deficere in cursu, et amittere bravium, hoc posteriore modo nos paulo ante accepimus et exposuimus. Siquidem dubium esse non poterat, quin impii delinquerent in homines justos, sed dubium esse poterat an, ledendo justos, ledenter magis esse poterat, et hoc Propheta affirmat dicens: «Odientes justum delinquent,» id est, nocentes justis sibi ipsi magis nocent, quia errant a fine ultimo, quem omnes homines desiderant, et qui solus beatos ac felices reddit possessores suos; et in hoc sensu delinquit idem est quod *desolantur*: nulla enim est desolatio major, quam amittere vitam eternam.

Vers. 22. 22. REDIMET DOMINUS ANIMAS SERVORUM SUORUM, ET NON DELINQUENT OMNES QUI SPERANT IN EO.

Concluditur Psalmus prædicendo justis contrariam sortem ei, quæ prædicta est impiis. «Redimet Dominus,» ab omni servitute, atque adeo ab omni malo, «animas servorum suorum,» cum eas de carcere corporis eduxerit, et ideo mors justo-

rum optima, ut merito dixerit Balaam: «Moriatur anima mea morte justorum, et sint novissima mea horum similia,» Num. xxiii. «Et non delinquent omnes qui sperant in eo,» id est, et non errabunt a scopo, non deficient a cursu, pervenient omnino ad bravium supernæ felicitatis, «omnes,» qui non in suis viribus, sed in Deo confidunt. Est autem hoc loco advertendum, non satis esse spem qualemcumque, sicuti nec fidem mortuam, ad vitam eternam obtinendam: sed hoc loco tribui spei adptionem beatitudinis, quia sermo est de spe justorum, timentium et diligentium Deum, quam apostolus Petrus vocat *spem vivam*, I Petri i. Hæc plane spes et fiducia, quæ nascitur ex patientia, ex bonis operibus, ex testimonio, conscientie bonæ juxta illud: «Patientia probationem operatur, probatio vero spem,» Rom. v; et illud: «Qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, et multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu,» I Timoth. iii; et illud: «Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum,» Joan. iii: hæc, inquam, spes viva et perfecta, recta perducit ad rem, id est, ad gloriam sempiternam, ut quod speravimus, aliquando possideamus.

PSALMUS XXXV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Ipsi David.*

1. Judica, Domine, nocentes me: expugna impugnantes me.

2. Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi.

3. Effunde frameam, et conlude adversus eos qui persequuntur me; dic animæ meæ: Salus tua ego sum.

4. Confundantur et reveantur, quærentes animam meam.

Avertantur retrorsum, et confundantur cogitantes mihi mala.

5. Fiant sicut pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini coarctans eos.

6. Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et Angelus Domini persequatur eos.

7. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui; supervacue exprobraverunt animam meam.

8. Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio, quam abscondit, apprehendat eum: et in laqueum cadat in ipsum.

9. Anima autem mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo.

V. s. h. — *David.*

Judica, Domine, adversarios meos: pugna contra impugnantes me.

Apprehende scutum et hastam [al. *contum*], et surge in auxilium meum [al. *mihi*].

Evagina gladium, et præoccupa ex adverso persequentes me: dic animæ meæ, salus tua ego [al. *add. sum*].

Confundantur et reveantur, qui quærent animam meam: convertantur retrorsum, et confundantur, qui cogitant malum mihi.

Fiant sicut pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini impellat,

Sit via eorum tenebræ et lubricum, et Angelus Domini persequatur eos.

Quia frustra absconderunt mihi insidias retis sui: sine causa foderunt animæ meæ.

Veniat ei [al. *eis*] calamitas quam ignorat, et rete suum quod abscondit, apprehendat eum, et cadat in laqueum [al. *in calamitatem*].

Anima autem mea exultabit in Domino, lætabitur in salute sua [al. *tua*].

10. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem a diripientibus eum.

11. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.

13. Ego autem cum mihi molesti essent, indubar cilicio.

Humiliabam in jejuniis animam meam, et oratio mea in sinu meo converteretur.

14. Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacbam: quasi lugens et contristatus sic humiliabar.

15. Et adversum me lætati sunt, et convenerunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me; subsannaverunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.

17. Domine, quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicum meam.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

19. Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, et annuunt oculis.

20. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, et in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti, Domine, ne sileas: Domine, ne discedas a me.

23. Exurge et intende judicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ; nec dicant: Devoravimus eum.

26. Erubescant et reveantur sinuli, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me.

27. Exultent et lætentur, qui volunt justitiam meam, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui? eruens inopem a validiore, et pauperem ac mendicem a violento.

Surgentes testes iniqui, quæ nesciebam interrogabant me.

Reddebant mihi mala pro bono: sterilitatem animæ meæ.

Ego autem cum infirmarentur, indubar cilicio: humiliabam in jejuniis animam meam, et oratio mea in [al. *ad*] sinum meum revertetur.

Quasi ad amicum [al. *sodalem*], quasi ad fratrem meum sic ambulabam: quasi lugens mater, tristis incurvabar.

Et in infirmitate mea lætabantur et congregantur: collecti sunt adversus me percutientes, et nesciebam, scindentes et non tacentes.

In simulatione verborum fictorum, frendebant contra me dentibus suis.

Domine, quanta videbis [al. *aspicies*?] convertite animam meam a calamitatibus eorum [al. *stris*]: a leonibus solitariam meam.

Confitebor tibi in ecclesia grandi [al. *magna*]; in populo forti laudabo te.

Non lætentur super me inimici mei mendaces: odientes me frustra conviventes [al. *cohibentes*] oculo.

Non enim pacem loquuntur, sed in rapina terræ verba fraudulentæ concinant.

Et dilataverunt super me os suum. Dixerunt: Vah vah; vidit oculus noster.

Vidisti, Domine, ne taceas: Domine, ne elongeris a me.

Consurge [al. *expergiscere*], et vigila in [al. *in*] judicium meum, Deus meus, et Domine [al. *Dominus meus*], in causam meam.

Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et ne insultent mihi.

Nec dicant in corde suo: Vah animæ nostræ; et ne dicant: Absorbimus eum.

Confundantur et reveantur pariter, qui lætantur in afflictione mea.

Induantur confusione et verecundia, qui magnificantur super me.

Lædent et lætentur, qui volunt justitiam meam; et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui vult pacem servi sui.

Et lingua mea meditabitur [al. *meditetur*] justitiam tuam, tota die laudem tuam.

Argumentum. — Orat Deum, ut sibi adversus inimicos, a quibus per summam injuriam oppugnatur, presidio sit; tum eorum mores, insidias, malignitatem, superbiam describit; tum denique se tanti beneficii memorem, laudes illi per totam viam relaturum spondet. Strophae tres: 1-10, 11-18, 19-27, in quarum singulis preces, adversariorum accusationem, promissionem gratiarum invenies. Cf. I Sam. xxiv, 16.

1. Davidis carmen.

- Contende, Jova, adversus eos qui in me contendunt,
pugna cum iis qui me oppugnant.
2. Prebende clypeum et scutum,
et surge in auxilium meum.
3. Et exsere hastam, et interclude *viam* in occursum persecutorum meorum;
dic animæ meæ: Salus tua ego.
4. Pudore et contumelia afficiantur quærentes animam meam;
cedant retro et erubescant qui meditantur malum (exitium) meum.
5. Sint ut palea (gluma) coram vento,
et Angelus Jovæ sit protrudens eos ad lapsum.
6. Sit via eorum tenebrosa et lubrica (propr. *tenebræ, lubricitates*),
et Angelus Jovæ persequatur eos.
7. Nam immerito absconderunt mihi foveam retis sui,
immerito foderunt *foveam* animæ meæ.
8. Superveniat ei (adversario meo) ruina, non opinetur (inopinato);
et rete ejus, quod abscondidit, capiat eum,
cum exitio incidat in illud.
9. Et (tum) anima mea exsultabit in Jova,
lætabitur in salute ejus.
10. Omnia ossa mea dicent: Jova, quis tui similis,
qui eripis afflictum ab eo qui potentior est illo,
et afflictum et egenum a spoliatore ejus?
11. Surrexerunt testes violentiæ (injuriosi);
quorum non sum conscius interrogant me.
12. Rependunt mihi malum pro bono,
orbitas est animæ meæ.
13. Et (at) ego, dum illi male habebant, vestimentum meum *erat* saccus,
affligebam jejuniis animam meam,
et precatio mea in sinum meum redibat.
14. Tanquam amicus, tanquam frater mihi *esset* (quisque eorum), innessi (me habui);
tanquam lugens matrem squalidus (alii *pullatus*) demisi caput.
15. Et (sed) in claudicatione mea lætantur et sese congregant;
sese congregant adversus me percutientes, et non sciebam;
lacerant me, nec quiescunt (desinunt).
16. Inter sceleratissimos sannionum placenta (genit. singul.)
frendent contra me dentibus suis.
17. Domine, quousque *otiosus* spectator eris?
Reduce (libera) animam meam a ruinis eorum (quas mihi parant),
a leonibus unicam meam.

18. Celebrabo te in cœtu magno,
in populo numeroso laudabo te.
19. Ne gaudeant de me hostes mei immeriti,
neque osores mei immeriti nictent oculis.
20. Neque enim pacem loquuntur (per litoten dictum),
et contra quietos terra verba fraudis excogitant.
21. Et late aperiunt contra me os suum (cachinno);
dicunt: Eia, eia, *tandem* videt oculus noster (exitum tuum)!
22. Vides, Jova: ne sileas;
Domine, ne sis remotus a me (auxilio tuo).
23. Evigila et expergiscere ad iudicium meum,
mi Deus et Domine, ad causam meam.
24. Judica me secundum justitiam tuam, o Jova mi Deus,
et noli permittere ut lætentur de me (hostes mei).
25. Ne dicant in corde suo: Eia, anima nostra *completa est!*
Ne dicant: Absorpsimus illum!
26. Pudore afficiantur et erubescant ad unum omnes,
qui lætantur de malo meo;
induant pudorem et ignominiam,
qui fastuose agunt contra me.
27. Jubilent et lætentur amantes justitiam meam,
dicantque continuo: Magnus est (vel *sit*) Jova,
qui vult pacem (prosperitatem) servi sui.
28. Et lingua mea dicet justitiam tuam,
omni die laudem tuam.

NOTE.

Vers. 1. *Contende*, gall. *plaide, sois l'adversaire*. Post metaphoram forensem sequitur phrasid bellica. Pro pugna, etc., alii vertunt *dehora*. — Vers. 2. *Scuto* infixæ erat cuspidis, ad hostes, si propius acciderent, vulnerandos. Maurer vertit, *cum anacito meo*. — Vers. 3. Ewaldus et alii *segor* est teli genus, ita ut verant, *stringe hastam et sagarin* (securis genus) *in occursum*, etc.: contra veterum omnium fidem. — Vers. 4. *Afficiantur*, sive ausis excidentis, sive Jova graviter eos puniente. — Vers. 5. Vel, *angelo Jovæ protrudente*: ita Rosenmullerus. — Vers. 7. *Foveam retis sui*, reti instructam. Translatio a venatione ferarum desumpta, ad quas capiendas super defossam foveam laqueus et plaga conditur, terraque operitur, ut incaute gradienti bellua irretiat, et in foveam cadat. Alii minus recte, *perniciem retis sui*, pro *perniciosum rete*. — Vers. 8. Pro *cum exitio*, alii, *in foveam*.... *in eam*, pleonast. — Vers. 12. Alii, *orbitatem*, cum verbo *rependant* construct. — Vers. 13. Quam longe alium ego me exhibui versantibus simili in miseria! *Redibat*, preces fundebam lugens serio, capite in sinum inclinato: sic enim preces quasi in sinum precantis redeunt. — Vers. 14. Vide quam crescat oratio, quam eleganter ascendat ab amico ad fratrem. a fratre ad matrem. — Vers. 15. *Claudicare* Hebræis synecdochice pro omni genere imbecillitatis accipitur, metaphora desumpta ab ovibus. *Sese congregant*, gall. *se liquent*, ad inferendum mihi damna. Maurer secundum membrum verit, *congregantur, super me agitantur flagella*. Pro *percutientes* Hengstenberg vertit, *homines nihilî*: conf. Job. xxx, 8. Ewaldus, *congregant sese mihi flagella*: ita Septuaginta et Vulgatus: *flagella*, lingue scil., i. e. calumniæ, quas ignorabam, utpote innocens. — Vers. 16. *Inter*, i. e. cum. Alii, sicut, gall. *en temps bonffons qui se jettent avidement sur un gâteau et se le disputent*. Parasite ventris causa in conviviis scurras et calumniatores agunt; apud Græcos dicuntur *φοιικιασται, υποπειδαται*. — Vers. 17. *Unicam*, i. e. unicam, omni presidio destitutam: ita Rosenmullerus. Rectius alii: vitam meam, rem pretiosissimam. — Vers. 19. Alii, non male, in posteriori membro vertunt, *neque de me gaudent osores mei immeriti, qui nictant oculis*. — Vers. 20. *Neque*. Pro *neq*, Alexandrini legerunt *neq*, vel *neq* *anona*; ceperunt vero *neq* pro *neq*. — Vers. 25. *Anima nostra*, i. e. desiderium nostrum, puta jam successit. — Vers. 27. *Amantes*, i. e. justæ meæ cause faventes.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXIV

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David.

Titulus nihil habet novi. Argumentum Psalmi videtur esse oratio Christi ad Patrem adversus persecutores suos, et corporis sui, quod est Ecclesia. Fortasse etiam, ut Theodoretus, Euthymius et alii volunt, erat ipse David pro liberatione sua, et contra Saul regem aliosque persecutores suos. Sed quia Prophecia erat, et de Christo ut plurimum loquebatur in Psalmis, ut colligitur ex verbis Domini, Luc. cap. ult.; ideo cum S. Augustino et S. Hieronymo sensum principalem ad Christum pertinere censemus.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. JUDICA, DOMINE, NOCENTES ME, EXPUGNA IMPUGNANTES ME.

Propositio generalis est, qua petitur auxilium contra persecutores. Sed ex hebreo textu sententia explicanda est. Siquidem in hebreo habetur ad verbum, *judica, Domine, judicantes me*; sive *litiga cum litigantibus mecum*. Nam ab eadem voce formantur verbum et participium, seu nomen verbale; et quamvis hebraea vox *ריב* *ribah*, sit ambigua, et possit referri tum ad iudicium, tum ad litem, tamen graeca et latina editio declaraverunt esse referendam ad iudicium; itaque sensus erit: *Judica judicantes me*, id est, justo iudicio condanna eos qui me injusto iudicio condemnarunt, quales fuerunt principes Hebraeorum, Annas et Caiphas, et principes ethnici, Pilatus et Herodes, qui Christum injuste iudicaverunt, et multi principes, qui sanctos martyres iniquissimo iudicio condemnarunt. Quod autem non legimus, « judica nocentes me, » eundem sensum habet: qui enim injuste iudicat, sine dubio nocet. Et quia persecutores Christi et Ecclesiae videri volebant, quasi secundum leges atque ex zelo iustitiae Christum et servos ejus morti adjuicare, revera autem non iudices, sed hostes erant, et cum falsa pietate pro superstitionibus suis bellum gerebant; ideo subjungit Psalmus: « Et expugna impugnantes me; » vel, ut clarius habetur in textu hebraeo et graeco, ubi est similis allusio verbi et participii, *pugna meam pugnantes mecum*, id est, suscipe causam meam et bellum meum, ut expugna te inimicos meos, ego manus eorum effugiam et victoriam referam.

Vers. 2. 2. APPREHENDE ARMA, ET SCUTUM, ET EXURGE IN ADUTORIUM MIHI.

Declarat illud, *expugna impugnantes me*; et quia qui pugnat debet instructus esse armis, tum quibus repellat ictus adversarii, tum quibus adversarium feriat; ideo in hoc versiculo meminit ar-

morum prioris generis, in sequente vero posterioris. Nam pro eo quod nos legimus: *Apprehende arma et scutum*, in hebraeo est ad verbum, *apprehende clypeum et scutum*; sed graeci et latini interpretes pro prima voce verterunt *arma*, ne rem eadem bis ponerent, sed per *arma* intellexerunt arma defensiva et protectiva: id enim omnium consensu significat *מגן* *magen*, a verbo *גן* *ghanan*, quod est *protegere*. Porro *clypeus et scutum* Dei est bonus ejus voluntas, juxta illud *Psalm.* v: « Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos. » Item equitas sive iustitia, *Sap.* v: « Sumet scutum inexpugnabile, equitatem. » Et quidem benevolentia Dei clypeus est, quo Deus nos protegit. Plani enim securus est, quem Deus amat, et de illo dici potest: « Scuto bonae voluntatis tuae coronasti eum. » Iustitia Dei, quae in Scripturis vocari solet equitas, scutum est, quo Deus ipse protegit a iudiciis et calumniis hominum impiorum: quantumvis enim Deus severe et atrociter impios punit, semper iustissime punit; et ideo non timet Deus jacula linguarum, vel iudiciorum, juxta illud: « Ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris, » *Psalm.* l. Et de hoc dicitur: « Sumet scutum inexpugnabile, equitatem, » quando videlicet Deus ad iudicium novissimum veniet, et armabitur in ultionem inimicorum. Quare non sine causa bis hoc loco ponitur nomen clypei, sive scuti, quoniam utroque simul Deus armatur, cum et nos misericorditer protegit, et iuste se ipsum defendit.

3. EFFUNDE FRAMEAM, ET CONCLUDE ADVERSUS EOS QUI PERSEQUUNTUR ME; DIC ANIMAE MEAE: SALUS TUA EGO SUM.

Hic jam loquitur de armis ad ledendum aptis, et per frameam intelligit *gladium*, ut S. Hieronymus verit, et sensus est: Evagina gladium, et stringe illum contra persecutores meos. Illud enim, *effunde frameam*, significat faciliem atque promptam gladii evaginationem, qualis est cum

Principis qui Christum condemnarent.

Clypeus et scutum Dei est bona eius voluntas.

Deus talis dicitur potest medicus quasi sanus.

Vers. 4.

4. CONFUNDANTUR ET REVEREANTUR, QUERENTES ANIMAM MEAM.

Describit exitum impiorum, adversus quos Deus arma capit, ac primum dicit: « Confundantur et revereantur, » id est, erubescant ob amissam victoriam qui querunt me interficere; idem enim significant illa duo vocabula, *confundantur et revereantur*. Non enim hic agitur de reverentia erga alium, sed da pudore, quo suffundi solet qui cedit causa. Illud, *qui querunt animam meam*, ambiguum est. Aliquando enim accipitur in bo-

Gladius et lancea Domini est ira ejus.

nam partem, ut in eo loco *Psalm.* cxviii: « Perit fuga a me, et non est qui requirat animam meam, » id est, non habeo refugium ullum, neque est qui me noverit, et requirat, ut defendat. Aliquando in malam partem accipitur, ut hoc loco, et alibi saepius, ubi querere animam, est conari ad tollendam animam, id est vitam.

5. AVERTANTUR RETRORSUM, ET CONFUNDANTUR COGITANTES MIHI MALA.

Non solum igitur confundantur, et pudore afficiantur, sed etiam «avertantur retrorsum, » id est, recedant victi et confusi, « qui cogitant mihi mala, » id est, qui meditantur necem meam.

6. FIANT TANQUAM PULVIS ANTE FACIEM VENTI, ET ANGELUS DOMINI COARCTANS EOS.

Addit tertio, ut non solum erubescant, nec solum recedant, sed celeriter fugere cogantur, et dispergantur in varia loca. Pulvis enim a vento in varias partes magno impetu, velociterque dispergitur. Augetur autem hoc loco celeritas fugae, et dispersio, tum ex parte pulveris, tum ex parte venti. Nam pro pulvere in hebraeo est *פיר* *mois*, quod significat *glumam*, ut diximus in explicatione primi Psalmi, id est, pulverem levissimum, ex minutissimis et aridissimis paleis conflatum. Et pro vento corporali, hic ponitur *Angelus Domini*, qui Spiritus est vivens, et longe potentior et efficacior omni vento. Fiant igitur sicut pulvis levissimus, qui ab omni vento facili rapitur, et tamen non levis ventus, sed *Angelus Domini* sit coarctans, et impellens eos.

7. FIAT VIA ILLORUM TENEBRAE, ET LUBRICUM, ET ANGELUS DOMINI PERSEQUENS EOS.

Addit ultimo, ut non solum dispergantur, et fugere cogantur, sed etiam sine ullo remedio in exitum praecipitentur: fugientes enim juvari solent scientia viarum, firmere tuto et stabili, aut certe si via sit lubrica, tarditate ambulatiois. Hic autem ista omnia remedia cessant; imprecatur enim Propheta impiis, ut fugere cogantur in tenebris, et per viam lubricam, ut neque oculi, neque pedes officio suo fungi possint, et instante post eos, ac vehementer urgente Angelo Domini, ut necesse sit eos in praecipitium et exitum ruere. Haec omnia impletur hoc tempore in Iudeis, aliisque persecutoribus Christi et Ecclesiae, qui justo Dei iudicio versantur in tenebris ignorantiae, et in lubrico concupiscentiae; et persequente eos ira Dei, quotidie labuntur in majora peccata, et ad sempiternam mortem summa velocitate festinant. Sed manifestius implebuntur in die iudicii: tunc enim impii confundentur et pudescunt confusione ineffabili, et avertentur retrorsum in praecipitium gehennae divina potestate coacti, idque absque ullo remedio, quomodo sine remedio ruit, et corrui in exitium, qui in tenebris per lubricum alio persequente festinare compellitur.

Christi et Ecclesiae hostium ruina et interitio.

Vers. 8. **8. QUONIAM GRATIS ABSCONDERUNT MIHI INTERRITUM LAQUEI SUI: SUPERVACUE EXPROBRAVERUNT ANIMAM MEAM.**

Vers. 9. **9. VENIAT ILLI LAQUEUS, QUEM IGNORAT; ET CAPTIO, QUAM ABSCONDIT, APPREHENDAT EUM: ET IN LAQUEUM CADAT IN IPSUM.**

In primis septem versiculis locutus est Propheta in persona Christi et omnium iustorum de persecutionibus generatis: in sequentibus versiculis explicat tria genera persecutionum, quas pati solent iusti ab impiis. Nam primum fraudibus et insidiis iustos vexant, deinde falsis testimoniis eosdem appetunt, postremo aperta vi non verbis tantum, sed etiam factis iustos opprimunt. Dicit igitur de primo genere: « Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, » id est, quoniam quidem nulla iniuria a me accessit mihi insidias strere non cessant; ideo precor Deum, ut providentia sua faciat, ut insidias illas in perniciem ipsorum convertantur. Quae imprecatio, ut alias meminimus, non tam imprecatio, quam propheta est. Vere enim providentia Dei hoc agit, ut insidias, vel solis nocent insidiatoribus, vel prius, et magis illis, quam aliis: quomodo fax accensa, ut comburat domum, se ipsam prius incipit comburere et consumere, quam domum, et saepe domui nihil nocet: ita malitia insidiantium statim incipit animum insidiantis vastare; aliis autem, vel nihil nocet, vel longe minus, quia minus est malum poenae, quam malum culpe. Quod attinet ad verba, illud: *Absconderunt mihi interitum laquei sui*, S. Augustinus legit: *Absconderunt mihi laqueum corruptionis suae*; sed hebraei graecique codices cum nostra editione concordant. Sensus autem idem est. Dicitur enim *interitum laquei*, mors, quae paratur per instrumentum laquei, et dicitur laqueus interitus, sive corruptionis, laqueus, qui paratur, sive tenditur ad capiendum et occidendum. In hebraeo habetur *רֶטֶה*, *rete*, non *laqueus*; sed parum refert: utrumque enim instrumentum est ad capiendum aptum. Illud, *supervacue*, in hebraeo est *חִנָּא* *chinam*, id est *gratis*, sicut paulo ante; sed Interpres variare voluit. Itaque sensus est: « supervacue, » id est *sine causa*, cum nullam a me injuriam acceperint, exprobraverunt animam meam, id est, probro me afferunt, tendentes mihi laqueos et retia quasi ferae silvestris. In hebraeo nunc habetur *חֹפְרֵי* *chopheru*, id est *foderunt*; sed Septuaginta legisse videntur *חֹפְרֵי*, una littera transposita; id enim significat *exprobraverunt*. Quamvis si legamus, *foderunt animam meam*, idem erit sensus, nimirum sine causa foderunt fovam deceptionis vite meae, ac per hoc pudore me afferunt. Illud autem, *veniāt illi laqueus quem ignorat, et captio quam abscondit, apprehendat eum, et in laqueum cadat in ipsum*, nullo clarius est in hebraeo, videlicet sic: *Veniāt illi, nimirum insidiatori, calamitas quam*

ignorat, id est, calamitas insperata et inopinata. Et declarat quae sit ista calamitas, addens, *rete suum, sive laqueus suus quem abscondit mihi, capit ipsam, et sic incedat in ipsam calamitatem, quam mihi paraverat*. Sententia tamen eadem est, nisi quod Septuaginta pro calamitate in utroque loco ponere maluerunt instrumentum calamitatis, videlicet laqueum, et pro reti sive laqueo, posuerunt *captivem*, quae est effectus laquei. Illa repetitio, *in ipsum*, est hebraismus, pro eo quod nos Latini dicimus, *in ipsum eundem laqueum cadat*.

10. ANIMA AUTEM MEA EXULTABIT IN DOMINO, Vers. 10. **ET DELECTABITUR SUPER SALUTARI SUO.**

11. OMNIA OSSA MEA DICENT: DOMINE, QUIS SIMILIS TIBI? Vers. 11.

12. ERIPENS INOPEM DE MANU FORTIORUM EJUS, Vers. 12. **EGEUM ET PAUPEREM A DIRIPIENTIBUS EUM.**

In his tribus versiculis Propheta explicat letitiam inenarrabilem, qua perfundetur iustus, cum se perfecte liberum esse cernat ab omnibus insidiantibus. Sunt autem phrasae poetice, metaphorice, admirabiles. Est autem haec sententia: cum id acciderit, quod precatus sum, « anima mea, » qua vivo et sapio, praeter letitia « exultabit in Domino » Deo, videlicet laudans et magnificans; et simul « delectabitur super salute sua, » quam se adeptam esse videbit, vel potius super ipsum Dominum qui est salus ejus, non solum anima, sed etiam corpus, imo omnes partes corporis, etiam intima et abjectissima, quales sunt ossa, quae sensum habent: nec solum ossa, sed *omnia ossa*, etiam minima, gestient praeter voluptate, et dicent: « Domine, quis similis tibi? » nihil enim est in terra neque in caelo te fortius, benignius, sapientius, amabilius: quippe qui tam potenter et misericorditer eripis pauperem de manu hostis multo fortioris ipso, qui violenter ejus bona, et ipsam vitam rapere cupiebat. S. Augustinus, more suo allegoricum sensum persequens, per ossa intelligit viros perfectos, qui sunt in Ecclesia, per carnem vero homines infirmos, ut sensus sit: Quamvis tempore tentationis, vel persecutionis caro mystici corporis Ecclesiae cedat, ossa tamen non cedent, sed resistent, ac dicent: « Domine, quis similis tibi? » Quod attinet ad verba, illud, *salutari suo*, in hebraeo est *בְּיַדְּךָ*, *salutem suam*. Sed quia secunda pars versiculi ut plurimum repetit et explicat primam, et in prima dictum est, *exultabit in Domino*, recte S. Augustinus per salutem intelligit ipsum Dominum, qui supra dixit: « Salus tua ego sum. » Illud autem, *omnia ossa mea dicent*, simile est illi, quod habetur in Ps. cii: « Benedic, anima mea, Domino; et omnia quae intra me sunt, nomini sancto ejus. » Significatur autem in hac phrasi perfecta quaedam letitia, quae totum hominem repleat. Aliquando enim animus gaudet sed corpus dolet, et tunc non est plena

perfectaque letitia: sed quando sanabit Dominus omnes languores nostros, et replebit in bonis omne desiderium nostrum, tum demum totus homo inenarrabili voluptate perfusus exultabit in Domino, et omnes partes ejus usque ad ossa insensibilia, dicent Domino: « Quis similis tibi? » Sicut enim res insensibiles sitire dicuntur, quando carent necessariis adjumentis, juxta illud Ps. lxxii: « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea; » sic etiam eadem res insensibiles, quando defectus earum tolluntur, exultare et gestire dici possunt. Illud, *Domine, quis similis tibi?* in greco geminatur, *Domine, Domine*; sed neque geminatio habetur in hebraeo, neque legitur ab Augustino, vel Theodoro, vel Euthymio. Illud, *eripiens inopem*, in hebraeo facilius connectitur cum superioribus: sic enim ad verbum legitur: « Domine, quis sicut tu, qui eripis inopem? » Est itaque sic connectenda sententia: *Domine, quis similis tibi, qui es eripiens inopem de manu fortiorum ejus?* Illud quoque, *de manu fortiorum ejus*, in hebraeo clarius est; sic enim legitur, *בְּיַד כֹּחַ*, *eripiens inopem a robusto pro ipso*, id est, ab hoste robustiore, quam ipse sit. Sed latinus Interpres reddidit ad verbum quod invenit in greco. Denique pro illis verbis, *a diripientibus eum*, in hebraeo solum est *בְּיַד מִגְּזֵל*, *a violento*; sed Interpretes explicare voluerunt latius, quod unico verbo continetur in textu originali.

Vers. 13. **13. SURGENTES TESTES INQUI, QUAE IGNORABAM, INTERROGABANT ME.**

Vers. 14. **14. RETRIBUEBANT MIHI MALA PRO BONIS: STERILITATEM ANIMAE MEAE.**

Pergit nunc Propheta ad secundum genus persecutionum, quo impii testimoniis falsis, non ex insidiis, sed palam iustos persequuntur, et mire exaggerat nequitiam horum testium. Primo dicit *surgentes*, ut significet eos non expectasse citationem, sed per se venisse. Secundo addit, *quae ignorabam*, ut ostendat accusari iustum ab iniquis testibus, de eo quod nec fecerat, nec cogitaverat. Dicimur enim ignorare quae non probamus, nec unquam fecimus, ac si facere nesciremus. Sic de Christo dicit apostolus II Cor. v: « Eum qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit. » Tertio addit, *interrogabant me*, ut ostendat audaciam ac imprudens testium, qui non contenti falsum testimonium dixisse coram iudice, ipsum etiam virum iustum coram arguere et interrogare audent. Quarto addit, *retribuēbant mihi mala pro bonis*, ut ostendat falsos testes nulla injuria laesillos, sed contra beneficiis affectos, ex mera malitia ad calumniandum adductos. Addit ultimo, *sterilitatem animae meae*, ut ostendat per falsa testimonia illos non querere leve aliquod malum, sed omnium maximum. Potest enim sterilitas hoc loco posita duobus modis accipi, primo generatim pro desolatione, et vastitate universali, qualis accidit S. Job, qui una die

amisit opes, filios, sanitatem. Et huc pertinet expositio Theodreti et Euthymii, qui accipiunt *sterilitatem* pro *oblivione*, id est tali desolatione, ut ipsum etiam nomen oblivionis tradatur. Potest secundo accipi sterilitas pro uno genere mali, sed maxime testimonialis, tum apud diabolum, qui illud per ministros suos inferre conatur; tum apud hominem iustum, qui illud cogitur pati. Id malum est, ut homo iustus infamia per falsa testimonia notatus sterilis et orbis maneat, ut nec fructum facere possit, et quod jam fecit, pereat. Sic S. Augustinus exponere videtur.

Vers. 15. **15. EGO AUTEM, CUM MIHI MOLESTI ESSENT, IN DUEBAR CILICIO.** Vers. 15.

Vers. 16. **16. HUMILIABAM IN JEJUNIO ANIMAM MEAM, ET ORATIO MEA IN SINU MEO CONVERTETUR.** Vers. 16.

Antequam Propheta de tertio genere persecutorum loqui incipiat, exponit quid egerit adversus persecutores secundi generis, ac dicit se non reddidisse malum pro malo, neque de vindicta cogitasse, sed ad Deum orandum cum magna humilitate se convertisse: « Cum, inquit, adversarii mihi molesti essent, » non superbe illis insultavi, sed sacco indutus jejunare coepi, ut oratio mea Deum facilius placaret. Saccus enim et jejunium sunt alae orationis. Sic rex ille Ninivitarum, cum sacco et jejunio orans, exauditus, *Jona* iii. Quod idem legimus de rege Achab, III Reg. xxy; unde et sapiens dicit: « Oratio humiliantis se nubes penetrabit. » Addit vero: « Et oratio mea in sinu meo convertetur, » ut ostendat se fructum orationis non dubium expectare. Ponitur enim *in sinu meo*, pro *in sinu meum*, ut habetur in textu hebraeo et greco, quasi dicat: Oratio ex tanta humilitate profecta non revertetur ad me vacua, sed sinum meum caelestis consolatione implebit. Possumus etiam, si velimus, illud, *in sinu meo*, accipere ut jacet, in casu aufferendi, exponere hunc locum de frequentia orationis, ut sensus sit: Oratio mea in sinu meo existens, saepius revertetur et recurrit, ut quod semel, aut iterum querens non invenit, perseverando, id est, saepius revertendo inveniat. Et quamvis ad litteram haec non videantur convenire Christo, quem in Evangelio non legimus indutum cilicio jejunasse et orasso, dum persecutiones pateretur, conveniant tamen eidem Christo prout est in membris suis; hoc enim proprium membrorum Christi, dum adversa patiuntur, non cum adversariis contendere, sed ad cor suum redire, et Deum humiliter deprecari. Quod ad verba attinet, illud, *cum mihi molesti essent*, in hebraeo est, *בְּחִלְוֹתַי* *bachalotham*, cum *ipsi infirmarentur*. Sed verisimile est Septuaginta Interpretes legisse cum aliis punctis, vel cum additione alioquus alterius litterae, in conjugatione *piel*, vel *haphal*. Tunc enim accipi debet active illud verbum, ut non solum Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus ex hebraeo verit. Sic enim

Sterilitas duobus modis accipitur.

Saccus et jejunium sunt alae orationis.

legimus apud Hieronymum, *cum infirmaver ab eis*, id est, cum ipsi me egrotare facerent, quod est idem cum eo, quod legit Septuaginta, *cum mihi molesti essent*. Polest etiam dici Septuaginta et S. Hieronymus legisse, *cum infirmaverunt ipsi*, ut nunc legimus in hebreo; sed alius cogitasse, Prophetam loqui de illa egrotatione animi, quae semper conjuncta est cum injusta persecutione; quicumque enim alium injuste persequitur, se ipse laedit et vastat; et dum alium egrotare facit morbo poenae, ipse egrotat morbo culpae. Recte ergo sententiam reddiderunt Septuaginta et S. Hieronymus; idem enim est, quoad sensum, *cum mihi molesti essent*, et *cum morbo iracundiae, vel odii, vel indolentiae, adversus me egrotarent*. Illud autem, *induebar cilicio*, in textu hebreo est, et in graeco, *induebar sacco*. Ex quo intelligimus per cilicium non esse intelligendum indumentum ex pills animalium, quod inferius adhiberi solet, ut legimus de rege Joram, IV Reg. 6; sed vestem saecaeam, qua exterius etiam ad significandam humilitatem aliqui utuntur, ut de rege Ninivitarum Jonas testatur cap. iii. Illud, *humiliabam in jejuniis animam meam*, phrasus est hebraica; passim enim hebraei animam ponunt pro toto homine.

Vers. 47. 47. QUASI PROXIMUM, ET QUASI FRATREM NOSTRUM SIC COMPLACEAM: QUASI LUGENS, ET CONTRISTATUS, SIC HUMILIABAR.

Hic versiculus multo clarior est in textu hebreo, quam in graeco vel latino. Sic enim ad verbum reddi potest cum S. Hieronymo: *Quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum sic ambulabam; quasi lugens mater tristis, sic incurabam*; et sensus est: Ego non solum in tribulatione positus, non reddidi malum pro malo, sed reddidi bonum pro malo: sic enim affectus fui erga unumquemque adversariorum, ut amicus erga amicum, imo ut fratrem, vel potius ut mater erga filium parvulum et languentem. Sicut enim mater, videns filium egrotantem, incurvat se tristis et gemens ad eum suscipiendum, sic et ego me cum adversariis meis gessi. Non potuit grandius et luculentius exprimi pius affectus erga inimicos. Et quidem Propheta David opere praestitit, quod hoc loco in persona Christi, et sua, et omnium perfectorum virorum expressit. David enim Saullem, quem ut fratrem, dum viveret, dilaxit, mortuum ut filium deflevit. Idem fecit multo excellentius Christus, qui videns civitatem flevit super illam, Luc. xix; seque galline pullos sub alis congregare satagente comparavit, Math. xxiii. Lectio latinae editionis eundem sensum habet; sed obscura est, quia verba graeca totidem verbis latinis reddidit. Sed ex hebraica lectione illustranda et supplenda est. Hic igitur erit sensus: *Quasi proximum, quasi fratrem nostrum sic complaculam*, id est, quomplacebam mihi, sive affectus eram erga unumquemque adversariorum, quasi erga proximum, sive socium et amicum, imo

etiam erga fratrem nostrum. « Quasi lugens et contristatus, sic humiliabar, » id est, non solum affectus eram ad persecutores meum, ut ad proximum et fratrem; sed « humiliabar » et inclinabam me ad eum, ex compassione dolens, et contristatus de malis ejus, quomodo pia mater inclinatur tristis ad filium languidum et jacentem.

48. ET ADVERSUM ME LÉTATI SUNT, ET CONVERNERUNT: CONGREGATA SUNT SUPER ME FLAGELLA, ET IGNORAVI.

Docet consequenter Psalmus persecutores iustorum reddere mala pro bonis, et simul transit ad tertium genus persecutionum, quo non contenti impii frandibus et calumniis justos vexasse, flagellis quoque eos aggrediuntur. « Et adversum me letati sunt; » ego de malis eorum dolebam, ipsi de malis meis letabantur: neque hac impietate contenti, « convernerunt adversum me, » flagellis armati, ut me, si possent, occiderent; « et ignoravi, » id est, ignoravi eorum consilia, et ideo praecavere non potui, vel ita me patienter gessis, ac si quid facerent, ignorarem. Quod attinet ad verba, pro et *adversum me*, S. Hieronymus vertit, et in *infirmate mea*: vox enim hebraica *עלי* potest significare, *latus meum*, et *infirmas mea*. Priorem significationem secuti sunt Septuaginta, et ideo verterunt, *adversum me*, quod fere est idem quod ad *latus meum*. Posteriorem secutus est S. Hieronymus. Sed in sententia non est varietas. Illud autem, *congregata sunt super me flagella*, in hebraeo est, *congregati sunt super me flagellantes*; sed idem est sensus. Denique pro *ignoravi*, S. Augustinus legit, *ignoraverant*, et refert ad persecutores, qui vere ignoraverunt quam magnos viros percuterent, cum Christum, vel sanctos flagellarent. Sed quamvis vox graeca sit ambigua, tamen hebraica *עליתי* non est ambigua, nec potest reddi nisi in prima persona: proinde recte habet latina vulgata editio, et *ignoravi*, ut etiam legunt Theodoretus et Euthymius graeci.

49. DISSIPATI SUNT, NEG COMPUNCTI, TENTAVE-
RUNT ME: SUBSANNAYERUNT ME SUBSANNATIONE,
FRENDUERUNT SUPER ME DENTIBUS SUI.

Pergit explicare malitiam adversariorum, ac dicit eos non potuisse implere quod cupiebant, divina providentia protegentes suos, ne ab iniquis persecutoribus lederentur. Sed ne sic quidem quovis eos: nam quos non poterant flagellis verborum movere, tentabant flagellis verborum, irisionibus et comminationibus tertere. « Dissipati sunt, » inquit, id est, qui convernerant in unum, ut nocerent et flagellarent, divisi sunt ab invicem Deo dissipante eorum conventiculum: sed non propterea « compuncti sunt, » id est, non respuerunt; vel, ut proprie sonat vox hebraea, *non siterunt et quieverunt*, ut par erat; sed potius tentaverunt me, nimirum ad

Vers. 48.

Vers. 49.

iraemiam provocare, quia subsannaverunt me subsannatione irrisoria, et frenduerunt contra me dentibus suis, minas crudeles intentantes. Quod attinet ad verba, quod in graeco et latino legimus, *tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione*, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, in *simulatione verborum fletorum*. Sed verba ipsa hebraica, neque hunc sensum, neque illum recipere videntur: sic enim legimus *כעני כעני ברוכני*. id est, in *hypocrisi*, sive *simulationibus subsannationum verbi otiosi*. At profecto omnino credibile est Septuaginta Interpretes aliter legisse, et libros optimos habuisse, praesertim cum verba hebraica, ut nunc leguntur cum punctis Rabbiorum, nihil significare videantur. Existimo igitur mutanda esse puncta, et ex nomine, in *simulationibus*, faciendum esse verbum modi infiniti cum affixo primae personae, quod reddendum erit, *intento me*. Nam etsi *הנה* simulare, et *hypocritam* esse significet, tamen tentare proprium est hypocritarum, juxta illud Domini: « Quid me tentatis, hypocrite? » Math. xxii; et idem est in *tentando me*, quod, in *hypocrisi agendo meum*, et similiter ex nomine *subsannationum* faciendum erit verbum temporis praeteriti, cum affixo primae personae, et tunc sensus erit, *subsannaverunt me*; illud autem, *כעני*, significat quidem *verbum otiosum*, sed significat etiam *subsannationem*. Proinde integer sensus erit, in *tentando me subsannaverunt me subsannatione*, quod est idem cum eo quod nos habemus, *tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione*.

Vers. 20. 20. DOMINE, QUANDO RESPICES? RESTITUE ANIMAM MEAM A MALIGNITATE EORUM, A LEONIBUS UNICAM MEAM.

Expositis persecutoribus, revertitur Propheta in persona iustorum omnium, qui persecutionem patiuntur, ad orandum Deum, ut finem cum principio conjungat. Et quoniam videtur Deus non respicere, quid in terris fiat, quando non punit injustos, ideo dicit: « Domine, quando respicies? » id est, quando tu videre mala impiorum puniendo demonstrabis? « Restitue animam meam a malignitate eorum, » id est, eripe vitam meam de periculo in quo versatur, dum est in potestate malignorum, et restitue illam in pristinam securitatem, sive, restitue mihi vitam, quam pene amisit, dum est in manibus malignorum. Quod ipsum repetit, et clarius explicat dum adjungit: « A leonibus unicam meam, » id est, restitue mihi animam, quae est mihi unica, ac per hoc dilectissima, quod facies erundo eam a potestate inimicorum, qui crudelitate et ferocitate leones dici possunt, et frendent, ut supra dictum est, *dentibus suis*. Quod ad verba attinet, illud, a *malignitate*, S. Augustinus legit, *ab astutis*; S. Hieronymus autem vertit, a *calamitatibus*. Causa diversitatis fuit, quia vocem hebraicam *מסודתי* deduxerunt Septuaginta a verbo *נשא*, quod est

decipere, et ideo S. Augustinus legit, *astutis*; at noster Interpres, a *malignitate*; et S. Hieronymus deduxit ab alia radice, nimirum a *נשא saah*, quod est *desolari*, et ideo vertit, a *calamitatibus*; sed idem est sensus, ut patet. Per unicum S. Augustinus intelligit Ecclesiam, quam Christus erui vult a persecutoribus. Quod quidem verum est, sed ad litteram videtur omnino referendum ad animam, seu vitam. Sicut etiam illud *Psalm. xxi*: « Erue a franea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam. » Anima enim recte dicitur unica quasi unice dilecta. Vita enim temporalis est fundamentum omnium honorum temporalium, et vita aeterna omnium honorum simpliciter. Haec et Dominus ait in Evangelio, *Math. xvi*: « Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suo detrimentum patiat? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » et tamen nulli ita desipiunt, ut pro nihilo libenter perdant animam, quam unice amare debuisse.

21. CONFITEBOR TIBI IN ECCLESIA MAGNA, IN
POPOLO GRAVI LAUDABO TE.

Promittit se non fore ingratum, si liberationem ab adversariis obtineat. « Confitebor tibi, inquit, in ecclesia magna, » id est, non abscondam beneficium tuum, sed publice coram omnibus predicabo; et idem repetit aliis verbis, « in populo gravi laudabo te. » Idem enim est confiteri et laudare, idem quoque ecclesia magna et populus gravis. Dicitur enim ecclesia magna ratione multitudinis, quod proprie significat vox hebraea *רב*, id est ecclesia *multa*; et similiter dicitur populus *gravis*, sive, ut significantius habetur in hebraeo, *רובustus*, ratione multitudinis. Tunc enim robustus est populus, cum tam multis viris abundat, ut hostes non timeat. Videtur etiam Propheta ad Ecclesiam Christianam respicere, in qua laudatur assidue Deus ob pium liberationem. Est enim ecclesia Christiana vere multa et magna, cum totum orbem terrarum obtineat, et vere gravis et robusta, cum a porte inferi adversus eam praevallere non possint, « *Math. xvi*. Ecclesia quoque triumphans, Ecclesia magna erit, cum de ea scriptum sit, *Apoecal. vii*: « Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat; » et populus robustus, cum ibidem additur sit: « Et palmae in manibus eorum. »

22. NON SUPERGAUDEANT MIHI, QUI ADVERSANTUR MIHI INIQUE: QUI ODERUNT ME GRATIS, ET ANNUNCIANT OCELLIS.

Redit ad orationem quam inchoaverat, et petit liberari a persecutoribus, praesertim hypocritis, qui simulantes amicos, cum nihil minus sint. « Non supergaudeant mihi, » id est, non gaudeant super me, sive non letentur de interitu meo, « qui adversantur mihi inique, » id est, qui me persequuntur fugientes amicitiam: nam in hebraeo habetur

Anima
recte di-
citur mi-
ca, et sic

Ecclesia
Christia-
na est
vere
multa.

727. quod mendacium proprie significat : unde S. Hieronymus vertit, *inimici mei mendaces*; et hæc ipsa est maxima iniquitas, persæqui hominem, et decipere specie amicitie. Hoc idem declaratur et repetitur in sequentibus verbis : « Qui oderunt me gratis, et annuunt oculis, » id est, qui sine causa me oderunt, cum nihil mali illis attulerim, et tamen fingunt amicitiam annuendo oculis, salutantes, blande aspicientes, et approbantes quæ dico. Quid est, inquit Augustinus, annuere oculis? pronuntiantes vultu, quod in corde non gerunt.

Vers. 23. 23. QUONIAM MIHI QUIDEM PACIFICE LOQUEBANTUR, ET IN IRACUNDIA TERRÆ LOQUENTES, DOLOS COGITABANT.

Declarat Propheta cur dixerit de inimicis suis, et *annuunt oculis*, et dicit : Quoniam ipsi quidem mecum verbis exterioribus pacifice loquebantur, quasi amici essent; sed interior præ iracundia disrumpabantur, et cogitabant dolos, quibus me perderent : hæc de sensu. In verbis magna difficultas est; nam hebraicus codex ad verbum sic habet : *Quoniam non pacem loquebantur, et super scissuras terre verba dolosa meditantur*. Et sic etiam vertit S. Hieronymus, nisi quod pro *scissuras terre*, ponit, *in rapina terre*; græcus vero codex sic habet : *Quoniam mihi quidem pacifica loquebantur, et super iracundiam dolos cogitabant*. Et sic legunt et interpretantur S. Augustinus, Theodoretus et Euthymius. Sed observandum est vocem hebraicam *לִּפְתִּי*, quæ significat *non*, a Septuaginta Interpretibus lectam fuisse, *לִּי*, quæ significat *mihi*, et omnino credibile est Septuaginta Interpretes habuisse libros hebraicos emendatiores; proinde non videtur ambigendum meliorem esse lectionem latinam Vulgate editionis, quæ respondet voci, quam in suis libris habuerunt Septuaginta, quam ea sit, quam nunc habemus in hebræo. Quod autem in hebræo habetur, *super scissuras terre*, verterunt Septuaginta, *super iracundiam*, quia intellexerunt sermonem Prophete esse metaphoricum, et per *scissuras terre* significatam esse iracundiam, quæ est quædam scissura cordis terreni et animalis. Qui enim irascuntur, in disrumpuntur interiori, et quietem ac pacem amittunt : et quidem latinus Interpres addere voluit vocem illam *terra*, quam invenit in hebræo; sed græcus Interpres satis esse putavit, eam subintelligi in voce iracundie, quæ est ferociter circa cor. Explicanda igitur est vox illa, *terre*, ut accipiatur pro corde terreno et animali, ut diximus. Cur autem S. Hieronymus vertit, *rapinam terre*, non assequor, nisi per *scissuras* metaphoricè intellexerit *rapinam*, aut forte vox hebraica hoc etiam significare possit. Sed absolute preterenda est interpretatio Septuaginta Interpretum, quam Ecclesia in latina editione sequitur. Quod autem in latina editione nos habemus : *Loquentes dolos cogitabant*, non differt in sensu a verbis hebraicis, *verba dolosa cogitabant*. Idem enim est verba

Melior est Vulgata editio latina, quam ea quam nunc habemus in hebræo.

dolosa cogitare, et, loquendo intra se dolos cogitare. Neque multum refert, quod Septuaginta non habeant *verba aut loquentes*, sed simpliciter, *dolos cogitabant*, quia in ipsa cogitatione satis intelligitur interna locutio.

24. ET DILATAVERUNT SUPER ME OS SUUM; VIDERUNT OCVLI NOSTRI.

Quam sit verum quod supra dixit de inimicis suis, quod simulato corde pacifice loquerentur, ostendit Propheta in persona iustorum in hoc versiculo, ubi dicit eosdem inimicos qui aliquando blandiebantur et annuebant oculis, postea cum in eas calamitates incidisset, quas illi fraudulenter concinnaverant, dilatato ore crepisse aperte insultare, et inter se gratulari ac dicere : Vidimus tandem quod tantopere cupiebamus. Hoc totum in Christo, qui caput iustorum est, impletum legitur in Evangelio : aliquando enim pacifice loquebantur inimici, dicentes : « Scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, » *Matt. XXI*; sed interim dolos meditantur, ut caperent eum in sermone. Cum autem illum cruci affixum viderunt, dilataverunt os suum insultantes et dicentes : *Vah qui destruis templum Dei,* » etc. Quod ad verba attinet, conveniunt codices omnes, eo excepto, quod interjectionem hebraicam *וַיִּחַד* *heh* Septuaginta reddiderunt *euge*; S. Hieronymus, *vah*; et *euge* est letantis, *vah* insultantis : sed parum refert; nam utraq; est exultantis, et exultatio inimicorum quædam insultatio est.

25. VIDISTI, DOMINE, NE SILEAS; DOMINE, NE DISCEDAS A ME.

26. EXURGE ET INTENDE JUDICIO MEO : DEUS MEUS, ET DOMINUS MEUS, IN CAUSAM MEAM.

27. JUDICA ME, DOMINE, SECUNDUM JUSTITIAM TUAM; DOMINE DEUS MEUS, NON SUPERGAUDEANT MIHI.

Redit Propheta ad orationem, id ipsum aliis et aliis verbis repetens ad insinuandum affectum. « Vidisti, inquit, Domine, » quanta videlicet sit oppressio pauperis servi tui; « ne sileas, » quasi non videas, aut non possis, aut non velis defendere sperantes in te. « Ne discedas, » vel, ut habet vox hebraica, *ne elongeris a me*, id est, ne deseras me in tribulatione positum, quomodo faciunt qui procul abeunt. Nec solum non sileas, et non discedas, sed nec seceas, quasi otiose spectans, vel dormitans; sed exurge, et quasi iudex justus et potens intendens diligenter animam ad iudicium meum, id est, ad litem, quam cum persecutoribus habeo; intende, inquam, « Deus meus in causam meam, » id est, si iustitia tua, quæ rectissima est, iudicet me injuste ab adversariis opprimi, libera me de manibus eorum, ut non amplius gaudeant super miseris meis.

Vers. 28. 28. NON DICANT IN CORIBUS SUIS : EUGE, EUGE, ANIME NOSTRE, NEC DICANT : DEVORAVIMUS EUM.

Vers. 29. 29. ERUBESCANT ET REVEREANTUR SIMUL, QUI GRATULANTUR MALIS MEIS.

Vers. 30. 30. INDUANTUR CONFUSIONE ET REVERENTIA, QUI MAGNA LOQUUNTUR SUPER ME.

Explicat id quod dixerat : Non supergaudeant mihi, « non dicant, inquit, in cordibus suis : Euge, euge, anime nostre, » id est, non exultent in cordibus suis super vitam meam, quasi jam extinctam. Sicut enim illud, *non supergaudeant mihi*, significat, *non gaudeant super me* : sic etiam hoc, *non dicant euge, anima nostra*, debet exponi : *Non dicant euge super animam nostram*, et explicat in verbis sequentibus : « Nec dicant, inquit, devoravimus eum, » id est, non possint jactare ab eis, quasi a leonibus me devoratum. Sed contra potius amissa spe victoria erubescant et revereantur, id est, verecundentur simul omnes inimici mei, qui nunc spe victoriae gratulantur sibi de malis meis, id est, mihi imminuentibus; nec solum leviter erubescant et verecundentur, sed induantur confusione et erubescant, » id est, toti cooperiantur confusione, « qui magna loquuntur super me, » id est, qui magnifice jactabant potentiam suam super me. Aliqui legunt *maligna*, pro *magna*; sed nostra lectio consentit græcæ et hebraicæ veritati.

31. EXULTENT ET LATENTUR, QUI VOLUNT JUSTITIAM MEAM, ET DICANT SEMPER : MAGNIFICETUR DOMINUS, QUI VOLUNT PACEM SERVI EJUS.

32. ET LINGUA MEA MEDITABITUR JUSTITIAM TUAM, TOTA DIE LAUDEM TUAM.

Quemadmodum precatus est Propheta ut iniqui confundantur, sic etiam nunc precatur, ut iusti exultent et latentur, qui bene sibi volunt, et amant innocentiam suam, vel cupiunt justitiam suam palam apparere. Excitat quoque ad laudem Dei omnes, qui cupiunt pacem suam, quæ securata erat ex liberatione sua ab omnibus malis. In hebræo habetur, *qui vult pacem servi sui*. Septuaginta Interpretes videntur legisse verbum in numero multitudinis, quod in nostris libris est in numero singulari; sed uterque sensus optimus est. Claudii Psalmum David promittens gratiarum actionem pro accepto beneficio : « Lingua mea, inquit, meditabitur justitiam tuam, » id est, exerebitur in predicanda justitia tua; et hoc ipsum repelit, et repetendo declarat, *dicens* : *Tota die laudem tuam*, » id est, lingua mea tota die meditabitur laudem tuam, id est, exerebitur in predicanda laude justitia tue. Quod autem dicit, *tota die*, significat *frequentat et assiduis*, ita ut nunquam tanti beneficii subrepat oblivio. S. Augustinus hoc loco pie monet, eum semper Deum laudare, qui semper bene agit.

V. v. — 1. In finem, servo Domini ipsi David.

V. s. h. — Victori servo domini, David.

2. Dixit injustus ut delinquat in semetipso : non est timor Dei ante oculos ejus.

3. Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.

4. Verba oris ejus iniquitas et dolus : noluit intelligere ut bene ageret.

5. Iniquitatem meditatans est in cubili suo : astitit omni via non bonæ, malitiam autem non odivit.

6. Domine, in celo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa.

8. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Dixit scelus impi in medio cordis ejus : non est timor Dei ante oculos ejus.

Quia dolose egit adversus eum in oculis suis : ut inveniatur iniquitatem ejus ad odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus : cessavit cogitare, ut beneficeret.

Iniquitatem cogitat in cubili suo, stabit in via non bona : malum non abjicit.

Domine, in celo misericordia tua, fides tua usque ad nubes.

Justitia tua quasi montes, Deus [al. Domine], iudicium tuum abyssus multa : homines et iumenta salvos facies, Domine.

Quam pretiosa misericordia tua, Deus [al. Domine.]

Et filii Adam in umbra alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10. Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen.

11. Prætede misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde.

12. Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Inebriabuntur de pinguedine domus tuæ, et torrente deliciarum tuarum potabis eos.

Quoniam tecum est fons vitæ: in lumine tuo videbimus lumen.

Attrahe misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam rectis corde.

Ne veniat mihi pes superbiæ: et manus impiorum non me commoveat.

Ibi ceciderunt operantes iniquitatem: expulsi sunt, et non potuerunt surgere.

Argumentum. — Strophæ tres: Ab improbis (vers. 2-5), pro tua gratia, fide, justitia (vers. 6-10), pios, o Jova, defende (vers. 11-13).

1. Præcentori, servi Jovæ Davidis *carmen*.
2. Effatum impietatis improbi *est* in corde meo, *scil.*: Nullus pavor Dei in conspectu oculorum ejus (improbi).
3. Nam sibi dulce facit in oculis suis percipere fractus iniquitatis suæ, et odisse.
4. Verba oris ejus iniquitas et dolus; desiit recte sapere, recte agere.
5. Prava excogitat in cubili suo, præsto est viæ non bonæ, malum non aversatur.
6. Jova, in cælos (pertingit) gratia tua, fides (veritas) tua usque ad nubes.
7. Justitia tua ut montes Dei (altissimi), judicia tua sunt abyssus magna; homines et pecudes servas, Jova.
8. Quam pretiosa (magni faciendæ) *est* gratia tua, Deus! et filii hominum in umbra alarum tuarum confidunt.
9. Inebriantur pinguedine domus tuæ (mundi), et torrente deliciarum tuarum potas eos.
10. Nam apud te *est* fons vitæ, luce tuâ (favore tuo) videmus lumen (utimur felicitate).
11. Protrahe (diuturnam, imo æternam fac) gratiam tuam cognoscentibus (co- lentibus) te, et justitiam tuam rectis corde.
12. Ne veniat mihi pes superbiæ, nec manus impiorum me ejiciat.
13. Ibi cecidere patrautes iniquitatem; projecti sunt, nec surgere queunt.

NOTE.

Vers. 2. Illud effatum me affligit et urit veluti ignis: ita, si legas *libbi*. Cum *libbo* verte, *oraculum impietatis improbo est in corde suo*, i. e. quicquid homini impio improbitas suadet et imperat, id oraculi loco

habet, id sibi divinum videtur; seu: cor inipii templum est scleris. Maurer *neoum* cum titulo jungit, huncque facillimum effert sensum: *Præcentori*.... *Davidis dictum* (de dicto poetico *neoum* legitur etiam II Sam. xxii, 1; Prov. xxx, 1): *Impietas est improbo in corde suo*, etc. — Vers. 3. Sensus: Illi dulce est inique agere et odisse. Maurer, *nam blanditur ei* (Deo), studet ei persuadere, simulat coram eo, *invenire*, agnoscere *se culpam suam*, eamque odio habere, i. e. coram Deo penitentiam ac virtutis speciem ostendit. — Vers. 4. In secundo membro Rosenmullerus rejicit *asynдетon*, vertitque, *recte sapere ad bene agendum*. — Vers. 10. *Fons vitæ* (augarum non stantium) sapius poni solet pro qualibet re amena ac salutaris, sive pro bono eximio, quod in regionibus illis Orientis fervidioribus nihil perinde desideratur, quam aque limpide copia. — Vers. 11. *Justitiam*, qua innocentes defendis. — Vers. 12. *Deficiat*, propr. vagari faciat, et sedibus meis in exilium propellendo. — Vers. 13. *Ibi*, subito, de repente. Hengstenberg: ubi mihi perniciem minabantur. *Alii, tunc*. Pro *cecidere*, Maurer ponit *caedunt*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, servo Domini David.

De hoc titulo dictum est in explicatione Psalmi iv, ubi primum legitur, *in finem*. Sensus igitur est: Psalmus in prout servo Domini Davidi, qui canendus est jugiter usque in finem, quique ad Christum pertinet, qui legis et Prophetarum est finis. Argumentum est, immensam fore esse quorundam hominum malitiam, sed multo majorem Dei misericordiam, et justitiam.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DIXIT INJUSTUS UT DELINQUAT IN SEMETIPSO: NON EST TIMOR DEI ANTE OCULOS EJUS.

*Deus pri-
mæ p^o
est radi-
cus.*

Describit Propheta duas primas peccati radices, quarum altera est in voluntate, quæ decernit male agere; altera in intellectu, qui non cogitat timorem Domini prohibentis peccatum. « Dixit, inquit, injustus ut delinquat in semetipso, » id est, apud se, in corde suo, decrevit injustus delinquere, id est, corde suo in peccatum consentit. « Non est timor Dei ante oculos ejus, » id est, ideo corde peccatum elegit, quia oculis mentis non cogitavit timorem Domini omnia videntis. Ubi timor ponitur pro objecto timoris, id est, non cogitavit Deum justum, fortem, videntem omnia: ex qua cogitatione timorem tantæ potestatis sine dubio concepisset. Sicut enim qui timet hominem, non audet in conspectu ejus malum exterius facere: ita qui timet Deum, non audet interius cogitare, quoniam Deus etiam corda scrutatur. Quod attinet ad verba, tres primæ hebraicæ voces sic ad litteram verti possent, *dictum prævaricationis impij*; sed vox illa, נָפֶס, quamvis proprie *dictum* significet, tamen accipitur passim pro verbo *dixit*; illud autem, בָּסֵט, quod significat *prævaricationem*, mutatis punctis, quæ a Rabbiniis apposita sunt, legi poterit פֶּסַע *posedi*, id est *prævaricator*, sive *injustus*; sic etiam illud, לִדְשֵׁן, quod S. Hieronymus vertit, *impij*, mutatis punctis significabit *ad delinquendum*, sive *ut delinquat*, ut græci et latini codices habent. Et hæc sine dubio vera lectio est, quod confirmat

littera ל *Jamed*, quæ signum est verbi modi infinitivi, non autem nominis ex casu genitivo. Illud autem, *in semetipso*, in hebræo est, *in medio לבי cordis mei*; sed corrupta videtur littera hebraica mutatione unius litteræ: nam ipse etiam S. Hieronymus vertit, *cordis ejus*, non *cordis mei*. Itaque legendum videtur לבי, id est *corde suo*.

2. QUONIAM DOLOSE EGIT IN CONSPPECTU EJUS, UT VERS. 2. INVENIATUR INIQUITAS EJUS AD ODIUM.

Demonstrat in hoc versiculo Propheta, quod dixit, *injustum non habere timorem Domini*. « Nam, inquit, in conspectu ipsius Dei dolose egit » cum ipso Deo et omnibus hominibus, adeo graviter, « ut iniquitas ejus non invenitur » apud Deum ad veniam, sed « ad odium, » quod certe nunquam fecisset, si Deum timuisset. Quis enim delinquere audeat in conspectu judicis, si judicem timeat? Verba hebraica et græca possunt alium sensum facere, nimirum, quod injustus dolose egit, cum videtur velle redire ad cor, et confiteri peccata; nam non querit peccata sua, dum conscientia suæ secreta rimatur, ut vere illa odio habeat, sed tantum ut fallat Deum, vel homines, et hunc sensum perséquitur S. Augustinus. Verba hebraica sic sonant: *Quoniam dolose egit adversus eum in oculis ejus ad invenientiam iniquitatem ejus, ad odiendum*. Græca vero sic habent: *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, invenire iniquitatem suam, et odisse*. Quamvis autem sensus posterior verus sit, et verbis Prophetæ aptari possit, tamen prior sensus est magis uni-

versalis, et melius connectitur cum superioribus, et magis convenit eum Vulgata latina editione, et non difficulter accommodari potest verbis hebraicis et graecis. Quod enim dicitur in codice hebraico, *ad invenientium iniquitatem ejus ad odium*, hunc sensum facit : Ut inveniat Deus iniquitatem ejus ad odium, id est, non ad parcendum, sed ad puniendum. Quod autem dicitur in graeco codice, *invenire iniquitatem suam, et odisse*, potest etiam legi, *invenire iniquitatem ejus, et odisse*, id est, ut Deus inveniat iniquitatem ejus, et non ignoscat, sed odio habeat, et puniat; neque enim Graeci habent discrimen inter *ejus* et *suam*, ut nos Latini habemus; proinde illud *adversus*, quod S. Augustinus legit *suam*, noster Interpres legit *ejus*.

3. VERBA ORIS EJUS INIQUITAS, ET DOLUS: NOLUIT INTELIGERE, UT BENE AGERET.

Dixit Propheta hominem impium dolose agere, nunc addit etiam dolose loqui, additur postea etiam dolose cogitare, ut undique manifestetur insignis perversitas ejus, qui Deum non timet. « Verba, inquit, oris ejus » sunt conformia factis, nimirum injusta, imo tam injusta, ut non sint aliud nisi « iniquitas et dolus; » quidquid loquitur extendit, ut vel ledat aperte, vel decipiat. « Noluit intelligere, ut bene ageret, » id est, neque potest excusare culpam suam pretextando ignorantiam: voluntatis enim ignoravit, cum non curaverit discere legem justitiae, vel per se investigando, vel ab aliis querendo, quoniam decreverat male agere: ut male ageret, scientiam bene vivendi contempsit.

4. INIQUITATEM MEDITATUS EST IN CUBILI SUO: ASTITIT OMNI VIE NON BONAE, MALITIAM AUTEM NON OBITIV.

Ordine retrogrado descripsit primo opera injusta, deinde verba iniqua, nunc tandem cogitationes et affectiones malas describit; quamvis enim ex corde, ut est in Evangelio *Math. xiii*, procedant verba et opera mala, nos tamen ex operibus et verbis malis, quae videmus et audimus, cognoscimus cogitationes, et voluntates malas, quas videre et audire non possumus. « Iniquitatem, inquit, meditatus est in cubili suo, » id est, opera et verba iniqua, non casu aut imprudenter patravit vel effudit, sed in secreto cubilis sui multo ante meditatatus est. « Astitit omni viae non bonae, malitiam autem non odit, » id est, dum meditaretur in corde suo, et varia consilia occurrerent, quasi viae ad operandum, approbavit omnia mala consilia, et sic ingredi cepit omnem viam non bonam, quia corrupta est ejus voluntas, et ideo malitiam non odit, sed amavit potius, non quia mala est, sed quia utilis visa est. Illud, *omni viae non bonae*, positum est pro *omni viae mala*, ac si diceret: Non placuit illi ullum consilium bonum; sed e contrario elegit sequi omnia mala consilia, et sic

astitit viae non bonae, id est, stetit in via non bona.

5. DOMINE, IN CAELO MISERICORDIA TUA, ET VERITAS TUA USQUE AD NUBES.

6. JUSTITIA TUA SICUT MONTES DEI, JUDICIA TUA ABYSSUS MULTA.

Transit Propheta ad alteram partem Psalmi, atque ostendit magnam quidem esse aliquorum hominum malitiam; sed majorem esse in Deo bonitatem, quae in misericordia et justitia ejus consistit. Ac de misericordia dicit: « In caelo misericordia tua, » id est, tam magna est misericordia tua, ut a terra ad caelum pertingat, et omnia repleat: quod clarius habetur in *Psalm. cvii*: « Magna est misericordia tua super caelos. » Misericordiae adjungit veritatem, id est, fidelitatem, quae facit observari quod misericorditer promittitur; de qua dicitur in *Psalm. cxlii*: « Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. » Et veritas tua usque ad nubes, » id est, misericordia ad caelum usque pertingit cum sua comite veritate, quae ipsa quoque extenditur « usque ad nubes, » id est, usque ad caelum, in quo sunt nubes. Neque minor est in Deo justitia, qua reddit unicuique secundum opera sua. Nam « justitia tua, inquit, sicut montes Dei, » id est, magna est instar montium altissimorum, qui nubes aliquando superant. Dicuntur enim res magne res Dei, ut alio loco *Psalm. lxxix*: « Sicut caelos Dei. » Adjungit justitiae judicia, quae sunt actus justitiae, ac dicit: « Judicia tua abyssus multa, » id est, profunda et inscrutabilia, quomodo profundissima vorago, quae abyssus dicitur, oculis penetrari non potest. His omnibus corporalibus similitudinibus, altitudinis et profunditatis divinae misericordiae et justitiae, nec non veritatis et judiciorum, nihil significatur aliud, nisi misericordiam et justitiam Dei majores esse, quam ut a nobis perfecte intelligi possint, quemadmodum oculis corporalibus non perlingimus ad ea, quae superant nubes, vel quae sunt infra terram.

7. HOMINES, ET JUMENTA SALVABIS, DOMINE, QUEMADMODUM MULTIPLICASTI MISERICORDIAM TUAM, DEUS.

Ostendit nunc Propheta misericordiam Dei maximam esse, quoniam salvat homines et jumenta, id est, conservat, nutrit, replet corporibus bonis, non solum homines, id est, eos qui ratione utuntur; sed etiam jumenta, id est, eos qui instar jumentorum, solo sensu et appetitu ducentur, quorum malitiam supra explicavit. Et vere infinita et stupenda est misericordia et benignitas Dei, qui cum posset impios et blasphemos justissime perdere et ad nihilum redigere, tamen illo tempore, quo blasphemant et maledicunt Deum, et mandata omnia Dei praevariantur, Deus illos quasi manibus propriis sustentat, portat et alit, delectationibus replet, solem suum oriri super eos facit, et pluvias de caelo agros co-

Misericordia et veritas et justitia in Deo infinita.

8. FILII AUTEM HOMINUM IN TEGMINE ALARUM TUARUM SPERABUNT.

Dixit de misericordia erga impios et carnales, quos nomine jumentorum appellandos censuit. Nunc dicit de misericordia erga pios et spirituales, quos filios hominum vocat: quae etiam justitia dici potest respectu impiorum, quos tam eximie bonis juste privandos esse decrevit. Ait igitur: « Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt, » id est, jumenta quidem corporali salute contenta esse debebunt, quam etiam solam noverunt, et solam appetiverunt. At filii hominum, quasi pulli sub alis gallinae, ita ipsi sub alis tuis, Deus amantissime, collecti et quiescentes, omnia bona a te uno sperabunt. Quibus verbis significatur praecipua quaedam providentia et singularis benevolentia Dei erga pios homines, et contra summa quaedam et securissima fiducia piorum ad Deum, qualis est gallinae sollicitudo in fovendis pullis, et pullorum fiducia sub alis gallinae. Quae similitudine quoniam aptissima est, saepe utitur idem Propheta, ut *Psalm. lxxii*: « In velamento alarum tuarum sperabo, » adhaesit anima mea post te; » et *Psalm. xc*: « Scapulis suis umbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. » Quam autem dulce sit, et quam anteponendum omnibus humanis deliciis, sub alis Dei foveri, et paternam, vel maternam pietatem ipsius experiri, nemo scit, nisi qui accipit.

9. INEBRIABUNTUR AB UBERTATE DOMUS TUAE: ET TORRENTE VOLUPTATIS TUAE POTABIS EOS.

Protectio sub alis Dei in hoc mundo habetur, ubi periculum est a morsibus milvorum et ferarum: at quod sequitur, in caelesti patria nobis dabitur; explicat autem Propheta bona illa ineffabilia eo modo, quo potest, id est, corporalibus similitudinibus. Et quidem primum sumit similitudinem ab ipso recipiente: deinde ab ea re, quae recipitur. Ipse quidem recipientis tunc est contentus, cum est plenus, ut nihil amplius appetat. Ista plenitudo, satians omnem appetitum, describitur hoc loco aptissime per ebrietatem. Qui enim est avidus vini, tum demum est vere satur, cum est ebrius; tunc enim non amplius sinit vinum, sed in somnum resolvitur. Ita igitur et nos, qui in hac vita nunquam satiamur, neque quiescimus, quantumlibet bona temporalia crescant, tum demum pleni, et saturi, ac per hoc beati erimus, cum inebriabimur ab ubertate bonorum, quae sunt

Dei pro videtur singularis erga pios homines.

Felicitas aterni salutis.

in domo Dei; quia tunc omni appetitu satiato, resolvemur in somnum sempiternae quietis. Dicit autem, *inebriabuntur ab ubertate*, et non dicit, *inebriabuntur a vino*, quia vult nos intelligere, non accipi hoc loco ebrietatem proprie, sed ut significat plenam satietatem. Deinde addit similitudinem ab ipsa re, quae datur et recipitur, dicens: « El torrente voluptatis tuae potabis eos. » In torrente tria sunt: multitudo maxima aquarum ex montibus descendentium; repentina inundatio: ubi enim paulo ante nihil erat aquae, repente conspiciuntur flumina ingens; denique impetus aquarum decurrentium, et secum omnia obvia rapientium. Sic erit caelestis beatitudo: aderit multitudo sapientiae et scientiae ex illo monte descendens, de quo dicitur *Ezech. i*: « Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis, » id est, in excelsis monte divinitatis est fons sapientiae Verbum Dei: ex quo monte et fonte repentina oritur inundatio in Beatis. Nam qui in hac vita magno labore, et multo tempore, quasi guttatim sapientiam hauriebamus, ibi repente, et in momento Deo clare viso affluemus omni scientia, non solum rerum creaturarum, sed etiam omnium attributorum ipsius Creatoris, quae abundantia sapientiae et scientiae rapiet animum magno impetu ad amorem et fruitionem summum boni. Neque enim in patria liberum erit diligere, vel non diligere Deum; frui, vel non frui bono tam magno: sed erit felicissima necessitas adherendi summo bono, et per complexum intimum infinita suavitate fruendi.

Quomodo Beati sapientiam hauriebamus?

10. QUONIAM APUD TE EST FONIS VITAE, ET IN LUMINE TUO VIDEBIMUS LUMEN.

Reddit rationem, cur ex visione Dei sit futura in Beatis tanta sapientiae et scientiae inundatio: quia videlicet *apud Deum est fons vitae*, qui idem est cum fonte sapientiae. Deus igitur, qui fons est sapientiae, hoc ipso fons est vitae, quia sapere sapientibus est vivere: et quia fons est vitae, hoc ipso fons est essendi, quia vivere viventibus est esse. Dicitur autem fons sapientiae, vitae, et essentiae, quia non habet ab alio, ut sapiat, aut vivat, aut sit; sed ipse est sapientia, est vita, est esse; et omnia alia, quae utcumque sapiunt, vivunt, aut sunt, ab illo id habent. Utitur autem David nomine fontis, ut persistat in metaphora torrentis, quasi dicat: Torrente nos potabis, quia apud te est fons, unde torrentis ille descendit. Dicit autem: « Apud te est fons vitae, » cum videretur dicere debuisset, *fons sapientiae*, quia vult ostendere vitam aeternam justis promissam, atque ut summum bonum ab omnibus desideratam, in hac summa sapientia consistere, juxta verbum Domini, *Joan. xvi*: « Haec est aeterna vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Addit vero: « In lumine tuo videbimus lumen, » ut tandem verbum clarioribus explicet quod per metaphoras adumbraverat. Nam « in lumine tuo videbimus lumen, »

Deus fons est vitae.